YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL / IYUL / 7-SON, I-QISM

Google Scholar

OpenAIRE

ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2026-yil, iyul.
I-qism

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G‘afforovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko‘nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo‘ja o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o‘g‘li, O‘zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig‘i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o‘rinbosari
Ochilov Farkhod, O‘zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig‘i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o‘g‘li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o‘g‘li, TDIU katta o‘qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra’no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:
Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor Genera's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja’sur Artiqboy o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:
““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali
O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

MHXS (IFRS) ASOSIDA MOLIYAVIY HISOBOT TUZISHNING KORXONA RENTABELLIGI VA TO'LOVGA QOBILIYATLILIGINI TAHLIL QILISHDAGI O'RNI 12
Urakova Maxsad Xakimovna

QAYTA TIKLANMAYDIGAN RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHDA MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALARNING O'RNI 18
Yusupova Jamila Karamatdinovna

COMPARATIVE ANALYSIS OF DIGITAL FINANCIAL TECHNOLOGIES FOR CREDIT RISK PREDICTION AND MANAGEMENT IN COMMERCIAL BANKS BASED ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND BIG DATA ANALYTICS 21
Kholdorov Sardor Umarovich

O'ZBEKISTONDA AGROINVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI 28
Yusupov Komaliddin Baxtiyor o'g'li

O'ZBEKISTONDA NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR UCHUN ICHKI TURISTIK MAHSULOTLAR TAHLILI 33
Zoxidov Firuz Faxritdinovich

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯМИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОДХОДА 38
Эргашбаева Нилуфар Мухаммадсайфуллаевна

MUSTAQIL TURISTLAR OQIMINI OSHIRISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA VA UNI O'ZBEKISTON SHAROITIGA MOSLASHTIRISH IMKONIYATLARI 42
Muzaffarov Akmal Axmadovich

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА И ЧАТ-БОТОВ В СИСТЕМЕ РЕГУЛИРОВАНИЯ ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ 49
Ирматова Азиза Бахрамовна

OROL BO'YI MINTAQASIDA YASHIL IQTISODIYOT ASOSIDA AGROTURIZMNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI (QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA) 56
Akramova Feruza

RECENT MEDICAL TOURISM RESEARCH IN THE WEB OF SCIENCE CORE COLLECTION 68
Hao Xiaohui

HARBIY XIZMATCHILARNI KIYIM-KECHAK BILAN TA'MINLASHDA ILG'OR XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASIDAN O'ZBEKISTONDA FOYDALANISH ISTIQBOLLARI 76
Omonov Usmonqul Raxmonqul o'g'li

TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA OSHIRISHNING ZAMONAVIY IQTISODIY MEXANIZMLARI 83
Inobatov Abror Boshlarovich

КОММУНАЛЬНАЯ ИНФРАСТРУКТУРА И МЛАДЕНЧЕСКАЯ СМЕРТНОСТЬ: ЭМПИРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПО РЕГИОНАМ УЗБЕКИСТАНА ЗА 2012–2024 ГОДЫ 92
Мамбетсапаев Курбанияз Айниязович

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ 97
Ташмухамедова Карима Саматовна

СУТЬ УПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИЕЙ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ 104
Тарават Абдул Салам

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ASOSIY KAPITALGA KIRITILGAN INVESTITSIYALAR MANBALARI RIVOJLANISHINING MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI 112
Ibadullayev Dilshad Ibragimovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

BARQAROR SHAHARSOZLIKNI TA'MINLASHDA TRANSPORT INFRATUZILMASINING EKOLOGIK VA IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH 117
Permatov Ilxomjon Juraboyevich

O'ZBEKISTONDA BARQAROR SHAHARSOZLIKNI HUQUQIY ASOSLARINI RIVOJLANTIRISH 121
Inoyatova Gulnoz Kadamovna

BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK OMILLARNING BINOLAR YEMIRILISHIGA TA'SIRINI KOMPLEKS BAHOLASH VA ULARNI KAMAYTIRISH USULLARI (TOSHKENT SHAHRI MISOLIDA) 125
Turabova Shodiya Anvarjon qizi

MHXSDA TUSHUM VA MOLIYAVIY INSTRUMENTLAR BO'YICHA PUL MABLAG'LARI OQIMINI HISOBGA OLISH 132
Eshonqulov Akmal Qudratovich

BOJXONA IMTIYOZLARINING DAVLAT BYUDJETI DAROMADLARIGA TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH 138
Latipov Jahongir Shavkatovich

O'ZBEKISTONDA XUSUSIY TA'LIM TIZIMIDA KADRLAR NOMUTANOSIBLIGI TENDENSIYALARI 144
Raxmatxo'jayev Axrolxo'ja Akmal o'g'li

EKOLOGIK TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA INNOVATSION USULLARNING SAMARADORLIGI 150
Usmanova Gulida Valiyevna

BUXORO VILOYATIDAGI KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI TARMOQLARARO IQTISODIY SAMADORLIGI EKONOMETRIK TAHLILI 156
Nazarov Nazar G'ulom o'g'li

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KO'CHMAS MULK BOZORIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI 163
Sadikova Dildora Abdulla qizi

MAHALLALARDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH EKOTIZIMINING FUNKSIONAL BOG'LIQLIGI 167
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫМИ ФИНАНСОВЫМИ ОПЕРАЦИЯМИ 172
Исмоилова Жасмина Ильхом кизи

SANOAT KLASTERLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING INNOVATSION FAOLIYATGA TA'SIRI 178
Mamadaliyev Anazxon Ziyodillayevich

XIZMATLAR SOHASIDA KICHIK BIZNES KORXONALARINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI 183
Ulmasova Oygul Baxtiyorovna

BIOLOGIK RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHDA INNOVATSION BOSHQARUV USULLARI 188
Babadjanov Akmal Shuxratovich

ZAMONAVIY JAMIYATDA AHOLINING EKOLOGIK MADANIYATINI YUKSALTIRISH MEXANIZMLARI 193
Xudoyberdiyev Norbek Komiljon o'g'li

O'ZBEKISTON KONTEKSTI: IQLIM O'ZGARISHI, OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI VA MOSLASHTIRISH SIYOSATLARI 198
Haydarov Ibrohimxon Abbosxon o'g'li

TOVAR YETKAZIB BERISH ZANJIRI VA BOJXONA NAZORATINI BOSHQARISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI 202
Kilichov Nazar Bafoyevich

TA'LIM XIZMATLARI VA ULARNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI 208
Yusupova I.R.
OROLBO'YI HUDUDLARINING IJTIMOIYIQTISODIY SALOHIYATINI KOMPLEKS BAHOLASH VA USTUVOR RIVOJLANISH YO'NALISHLARI 212
Dosnazarov Kallibek Kalbayevich
ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ПРЕДПРИЯТИЙ НА ФОРМИРОВАНИЕ ДОХОДОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА 222
Айтмуратов Кутлымурат Жалгасович
DAVLAT ISHTIROKIDAGI KORXONALAR UCHUN KORPORATIV BOSHQARUV BO'YICHA IQTISODIY HAMKORLIK VA TARAQQIYOT TASHKILOTI (IHTT)NING YETAKCHI TAMOYILLARINI O'ZBEKISTON AMALIYOTIGA JORIY ETISH YO'NALISHLARI 227
Jumadullayeva Durdona Shuxrat qizi
TURIZM SOHASIDA KLASTERNI SHAKLLANTIRISH ASOSIDA AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI 233
Abdurayimov O'ktam Abdug'ani o'g'li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

TURIZM SOHASIDA KLASTERNI SHAKLLANTIRISH ASOSIDA AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI

Abdurayimov O‘ktam Abdug‘ani o‘g‘li
“Ipak yo‘li” turizm va madaniy meros xalqaro universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Iqtisodiyot va menejment fanlarida, xususan, turizmda “klaster” atamasi keng qo‘llaniladigan tushuncha bo‘lib, uning mohiyati so‘nggi o‘n yilliklarda tez sur’atlar bilan o‘zgarib bormoqda. Klasterlar, ayniqsa, turistik klasterlar mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish, shuningdek, milliy va xalqaro bozorlarda turizm xizmatlarining raqobatbardoshligini oshirish imkonini beruvchi muhim vosita hamda sohaning innovatsion rivojlanishi uchun o‘ziga xos tashkiliy-iqtisodiy mexanizm hisoblanadi. Maqolada turizm sohasida klasterni shakllantirish asosida aholi bandligini oshirish imkoniyatlari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: turizm, iqtisodiyot, klaster, innovatsiya, geografiya, intensiv rivojlanish, turistik mahsulot, qishloq turizmi, ziyorat turizmi, tabiat turizmi, ishsizlik, bandlik, raqobatbardoshlik, turfirma, resurs, iste’molchi, klaster marketingi, aloqa, monitoring, treninglar, vakillik.

Аннотация. В экономике и науках управления, в частности в сфере туризма, термин «кластер» является широко используемым понятием, содержание которого в последние десятилетия значительно изменилось. Кластеры, особенно туристские кластеры, стали важным инструментом развития национальной экономики, а также механизмом повышения конкурентоспособности туристских услуг на национальных и международных рынках. Они представляют собой особый организационно-экономический механизм инновационного развития туристической отрасли. В статье рассмотрены возможности повышения занятости населения на основе формирования туристических кластеров.

Ключевые слова: туризм, экономика, кластер, инновации, география, интенсивное развитие, туристский продукт, сельский туризм, паломнический туризм, природный туризм, безработица, занятость, конкурентоспособность, туристическая фирма, ресурсы, потребитель, кластерный маркетинг, коммуникации, мониторинг, тренинги, представительство.

Abstract. In economics and management sciences, particularly in tourism, the term “cluster” is a widely used concept whose meaning has evolved significantly over recent decades. Clusters, especially tourism clusters, have become an important tool for national economic development and for enhancing the competitiveness of tourism services in both domestic and international markets. They serve as a unique organizational and economic mechanism for the innovative development of the tourism sector. This article discusses the opportunities for increasing employment through the formation of tourism clusters.

Keywords: tourism, economy, cluster, innovation, geography, intensive development, tourism product, rural tourism, pilgrimage tourism, nature tourism, unemployment, employment, competitiveness, travel agency, resources, consumer, cluster marketing, communication, monitoring, training, representation.

KIRISH

Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida hududiy klasterlarning rivojlanishi milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirish hamda xo‘jalik subyektlari faoliyatining intensivligini ta’minlashning muhim omili va shart-sharoiti bo‘lib hisoblanadi. Iqtisodiyot va menejment fanlarida, xususan, turizmda “klaster” atamasi ko‘p qo‘llaniladigan tushuncha hisoblanib, uning mohiyati so‘nggi o‘n yilliklarda juda tez va oldindan aytib bo‘lmaydigan tarzda o‘zgardi. Klasterlar, xususan, turistik klasterlar yaxlit holda mamlakatimiz iqtisodiyotini, shuningdek, milliy va xalqaro bozorlarda turizm xizmatlarining raqobatbardoshligini oshirish imkonini beruvchi vosita va sohaning innovatsion rivojlanishi uchun o‘ziga xos tashkiliy-iqtisodiy mexanizmga aylandi. Biroq, hozirgi vaqtda turizm sohasida klaster yondashuvini amalga oshirish jarayonida muayyan qiyinchiliklar yuzaga kelmoqda, bu esa, o‘z navbatida, ushbu sohada amalga oshirilayotgan klaster siyosatini realizatsiya qilish samaradorligini oshirish bilan bog‘liq muammolarni hal qilish zaruratini tug‘dirmoqda.

Bu jarayonda iqtisodiyot fanlarida klaster, iqtisodiyot soha va tarmoqlarining klaster rivojlanishining mohiyati va mazmunini atroflicha yoritib berishni talab etadi. Shuning uchun klaster nazariyasini iqtisodiyotning turli sohalari va tarmoqlarida qo'llash bo'yicha metodologik yondashuvlarni to'g'ri anglash, klasterlashtirish bo'yicha samaradorlikka hamda yuqori ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish natijalariga erishish yo'nalishlarini aniqlash imkonini beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Turizm sohasida "klaster siyosati", "turistik klaster" tushunchalari hozirgi vaqtda turizmga bag'ishlangan zamonaviy ilmiy adabiyotlarda ko'p qo'llanilayotgan tushunchalar hisoblanadi. Vatanimiz va MDH mamlakatlarida turistik klasterlash siyosati 2000-yillardan amalga oshirila boshlab, bu turizmni rivojlantirishning klaster nazariyasi paydo bo'lishiga zamin yaratdi. Ushbu sohadagi tadqiqotlar A.Yu. Aleksandrova, V.A. Krujalin, Ye.N. Mitrofanova, A.N. Dunes, I.S. Tuxliyev, B.Sh. Safarov, M.T. Alimova, D.X. Aslanova va boshqa olimlarning asarlarida tadqiq etila boshlandi. Binobarin, turizm sohasidagi barcha rejalashtirilgan va realizatsiya qilinayotgan klaster loyihalari asosan sanoat klasterini shakllantirish sohasidagi xorijiy tadqiqotlar (A. Marshall, M. Porter nazariyalari)ga asoslangandir. "Klasterning ko'plab ta'riflariga qaramay, ular M. Portering nazariy g'oyalariga asoslanadi, unga ko'ra klaster – bu ma'lum bir hududda faoliyat yurituvchi va umumiy faoliyat bilan tavsiflanadigan hamda bir-birini to'ldiruvchi, geografik jihatdan qo'shni va o'zaro bog'langan kompaniyalar hamda tegishli tashkilotlar guruhidir" [1]. Bunda klaster shakllanishining asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

– geografik jihatdan cheklangan hududda joylashgan korxona va tashkilotlarni (klaster a'zolarini) birlashtirish;

– har bir ishtirokchining o'zaro hamkorligi sababli iqtisodiy ko'rsatkichlarining real istiqbollari;

– klaster a'zolarini birlashtiruvchi motivatsion (iqtisodiy, ilmiy, ishlab chiqarish, ijtimoiy va boshqalar), faoliyatni muvofiqlashtirish va tarmoqlararo hamkorlik yaxshi yo'lga qo'yilgan mexanizmining mavjudligi.

Iqtisodiyotda klasterlar nazariyasi asoschisi M. Porter [2] tomonidan ishlab chiqilgan termin ishlab chiqarish sohasidan ko'chib, turizmda keng rivojlanmoqda.

Vatanimiz va xorijiy olimlarning ilmiy ishlarida "klaster", "klasterlashtirish", "klaster siyosati", "klaster nazariyasi", "klasterni rivojlantirish" tushunchalariga turli xil ta'riflar taklif qilingan bo'lib, hozirgacha yuqoridagi tushunchalarni me'yoriy-huquqiy hujjatlarda birlashtirishga harakat qilayotgan qonun chiqaruvchilar o'rtasida umumiy kelishuv mavjud emas.

Iqtisodiyotda klasterlar nazariyasi asoschisi M. Porter [3] tomonidan ishlab chiqilgan termin ishlab chiqarish sohasidan ko'chib, turizmda keng rivojlanmoqda.

Vatanimiz va xorijiy olimlarning ilmiy ishlarida "klaster", "klasterlashtirish", "klaster siyosati", "klaster nazariyasi", "klasterni rivojlantirish" tushunchalariga turli xil ta'riflar taklif qilingan bo'lib, hozirgacha yuqoridagi tushunchalarni me'yoriy-huquqiy hujjatlarda birlashtirishga harakat qilayotgan qonun chiqaruvchilar o'rtasida umumiy kelishuv mavjud emas.

S.Yu. Grishinning fikricha, "klasterlarning mavjud belgilari va ta'riflari munozarali bo'lib, ko'plab tanqidlarni keltirib chiqaradi, ulardan eng muhimi quyidagilardir:

Internet va boshqa global tarmoqlar hamda axborotga yo'naltirilgan jamiyat rivojlanishi davrida hududiy yaqinlikning mavjudligi xizmat ko'rsatish sohasida klasterlarning paydo bo'lishi uchun zarur shart bo'la olmaydi.

"Klaster" tushunchasining mavjud ta'riflarida klaster tuzilmalarining shakllanishi va rivojlanishida davlatning hal qiluvchi roli aks ettirilmaydi. M. Portering fikricha, davlat uning ma'muriy organlari va institutlari bilan ifodalangan klasterning faqat bir elementi bo'lib, milliy iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida bozor rivojlanishining zamonaviy tendensiyalariga zid keladi.

Ta'kidlash kerakki, vujudga kelayotgan klaster subyektlari bir-biri bilan o'zaro bog'lanibgina qolmay, balki o'zaro ijtimoiy-iqtisodiy ta'sir ko'rsatadi. O'zaro ta'sir darajasi klaster bozoridagi o'zaro ta'sir darajasi va munosabati bilan belgilanadi" [4].

Tadqiqot jarayonida turistik klasterlashning quyidagi holatlari va muhim xususiyatlariga e'tibor qaratamiz. Har qanday turistik klasterning markazida har doim insonparvarlik komponenti mavjud, chunki barcha turistik xizmatlar doimo iste'molchi va uning manfaatlariga qaratilgan bo'lib, turizm sohasini tartibga solish nuqtai nazaridan davlat va alohida hududlar siyosatiga zaif bog'liqdir. Bizning fikrimizcha, sanoat klasteridan farqli o'laroq, turistik klaster har doim faqat to'rt birlikdan iborat kompleks ketma-ketlik bo'lganda mavjud bo'ladi: "resurs – iste'molchi – ishlab chiqaruvchi – turistik mahsulot va xizmatlarni sotuvchi". Bunda bironta elementning tushib qolishi klaster va boshqa hududiy tashkilotlar samaradorligi va raqobatbardoshligi darajasini pasaytiradi (1-rasm).

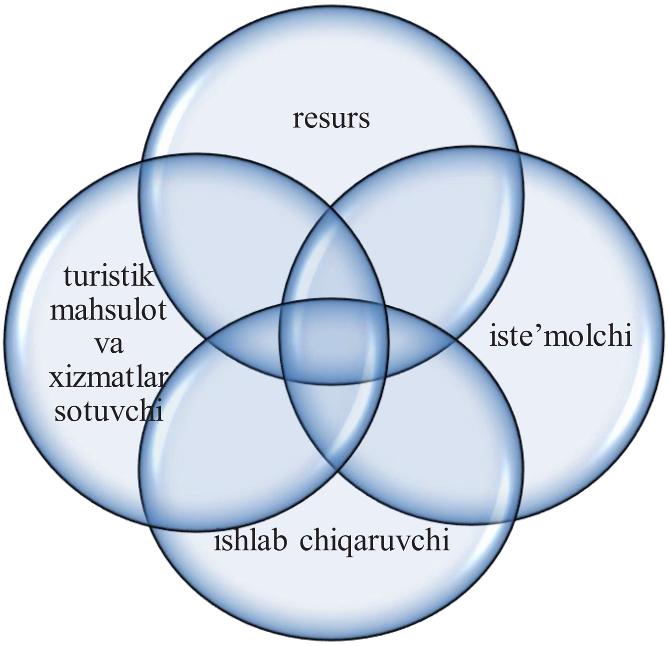

1-rasm. Turistik klaster komponentlari

Agar sanoat klasterlari mohiyati bo'yicha hududiy bo'lsa va ularning samaradorligi korxonalarning o'zaro yaqinligi bilan belgilansa, turistik klasterlar ko'pincha ma'lum bir ixtisoslashuv, hududning resurs imkoniyatlari, shuningdek, turistlarning mavjud ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda ekstraterritorial tuzilmalar sifatida shakllanadi. Turistik klasterlarning yaratilishi "resurslar" va "ehtiyojlar" yondashuvi bo'yicha ajralib turadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda turizm sohasida klasterni shakllantirish asosida aholi bandligini oshirish imkoniyatlari bayon etildi. Mavzu doirasida muammolarni chuqur tahlil etish, ilmiy asoslangan xulosa va tavsiyalarni ishlab chiqish maqsadida induksiya va deduksiya, qiyosiy tahlil qilish, xorijiy va O'zbekistonda olib borilgan ilmiy tadqiqotlarni o'rganish va tahlil qilish orqali olingan ma'lumotlardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Aholi daromadlarini oshirish, farovonligini ta'minlash va munosib turmush sharoiti yaratish — bularning barchasi yangi ish o'rinlari tashkil etish, ishsizlik darajasini kamaytirish va aholining ehtiyojmand qatlamlarini mehnat bozorida qo'llab-quvvatlashni taqozo etadi. Ma'lumki, aholi soni jihatidan O'zbekiston Markaziy Osiyo davlatlari orasida birinchi, MDH mamlakatlari ichida esa Rossiya va Ukrainadan keyin uchinchi o'rinni egallaydi [5]. Bundan tashqari, mamlakatimiz aholisi nisbatan yosh tarkibga ega va tabiiy o'sish sur'atlari yuqori — 2000–2022-yillar mobaynida doimiy aholi soni ham, mehnatga layoqatli aholi soni ham qariyb 1,5 baravarga oshgan. Bizningcha, bunday demografik salohiyatdan unumli foydalanish bir tomondan bandlik muammosini hal etish imkonini bersa, ikkinchi tomondan mamlakat iqtisodiy o'sish sur'atlarini jadallashtirishga xizmat qiladi [6]. Bunday ulkan resurslardan unumli foydalanish, bir tomondan, aholi bandligini ta'minlashdek muhim ijtimoiy muammoni hal etish imkonini bersa, ikkinchi tomondan, mamlakat iqtisodiy ravnaqi va iqtisodiy o'sish sur'atlarini jadallashtirish, aholi jon boshiga to'g'ri keladigan YaIM hajmini keskin oshirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi.

Mamlakatda aholi daromadlarini oshirish, farovonligini ta'minlash va munosib turmush tarzini shakllantirish yangi ish o'rinlarini yaratish, ishsizlik darajasini kamaytirish va aholining muhtoj qatlamini mehnat bozorida qo'llab-quvvatlashni taqozo etadi. Chunki, O'zbekiston aholisining soni bo'yicha Markaziy Osiyo davlatlari ichida birinchi o'rinda, MDH mamlakatlari ichida esa uchinchi o'rinda (Rossiya va Ukrainadan keyin), dunyo mamlakatlari o'rtasida 42-o'rinda turadi [7]. Bundan tashqari, O'zbekiston aholisi o'rtacha yosh jihatdan dunyoning ko'pgina mamlakatlariga nisbatan ancha ustun va aholining tabiiy o'sish sur'atlari ham nisbatan yuqori. Keyingi yillarda O'zbekistonda sodir bo'layotgan o'ziga xos jarayonlardan yana biri shundaki,

mehnatga layoqatli aholining oʻsish surʼatlari aholi soni oʻsish surʼatlariga nisbatan yuqori. 2000–2022-yillarda Oʻzbekistonda doimiy aholi soni qariyb 1,5 marta oshgan boʻlsa, mehnatga layoqatli aholi soni ham 1,5 marta oshdi [8]. Bunday ulkan resurslardan unumli foydalanish, bir tomondan, aholi bandligini taʼminlashdek muhim ijtimoiy muammoni hal etish imkonini bersa, ikkinchi tomondan, mamlakat iqtisodiy ravnaqi va iqtisodiy oʻsish surʼatlarini jadallashtirish, aholi jon boshiga toʻgʻri keladigan YaIM hajmini keskin oshirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi.

Fikrimizcha, yaratilgan yangi ish oʻrinlarining ishchi kuchi taklifiga mos kelmasligining asosiy sababi, ish oʻrniga boʻlgan ehtiyoj parametrlari mehnat bozorining tamoyillari, ishchi kuchiga boʻlgan talab va taklif balansiga taʼsir etadigan mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish omillariga mos emasligidir. Vaholanki, mehnat bozorida iqtisodiyotni modernizatsiya va diversifikatsiya qilish, texnologik yangilanishlar natijasida ishdan boʻshab qoladigan xodimlar ham mavjud boʻladi. Iqtisodiyotda roʻy beradigan tarkibiy oʻzgarishlar mehnat bozorining tamoyillari va qoidalariga, ishchi kuchiga boʻlgan talab va taklif balansiga har doim ham toʻgʻri kelavermaydi. Shuning uchun ham, nazarimizda, Oʻzbekistonda mehnat bozoridagi ishchi kuchiga taklif va unga boʻlgan talab oʻrtasidagi muvofiqlikka erishib boʻlmayapti. Bizningcha, aholi bandligini taʼminlash va yangi ish oʻrinlarini yaratish uchun iqtisodiyotning barcha tarmoq va sohalari boʻyicha mehnat resursiga boʻlgan ehtiyoj, shuningdek, ilk bor mehnat bozoriga kirib kelayotgan yoshlarni, iqtisodiyotdagi tarkibiy oʻzgarishlar va fan-texnikaning rivojlanishi natijasida boʻshab qolayotgan xodimlarni, shu bilan bir qatorda, sanoat, qishloq xoʻjaligi va iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarini, turizm va xizmatlar sohasi, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik hamda infratuzilmani rivojlantirish natijasida ishchi kuchiga tobora oʻsib borayotgan talabdan kelib chiqilsa, maqsadga muvofiq boʻladi.

Bugungi raqamli iqtisodiyot sharoitida texnika va texnologiyalarning rivojlanishi, ishlab chiqarish tarmoqlarida intensiv rivojlanishning ortishi natijasida aholi bandligi muammosi keskinlashadi. Ushbu muammoni bartaraf etishda xizmat koʻrsatish sohasining, xususan, turizm xizmatlari sohasining ham roli katta. Sababi, uning mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida, YaIM ishlab chiqarishda, aholini ish bilan taʼminlashda, turmush darajasi va sifatini oshirishda hamda davlat budjetini shakllantirishda roli tobora ortib bormoqda. Shu bilan bir qatorda, turizm sohasining keng qamrovliligi, moddiy resurslarga kam talabchanligi, yangi ish oʻrinlarini yaratishdagi alohida roli, aylanma mablagʻlarning boshqa tarmoqlarga nisbatan yuqoriligi, shuningdek, xarajatlarning qisqa muddat ichida qoplanishi va boshqa oʻziga xos tomonlari mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi surʼatlarini jadallashtirishda katta imkoniyat yaratadi.

Mutaxassislarning fikricha, mamlakatga kelgan har 30 nafar sayyoh turizm sohasida 1 ta, turizm bilan bogʻliq sohalarda esa 2 ta ish oʻrni yaratilishiga hissa qoʻshadi [9]. Shu nuqtai nazardan, turizm sohasini rivojlantirish asosida aholi bandligini taʼminlash, ayniqsa, pandemiyadan keyingi davrda uning aholi bandligini taʼminlashdagi rolini oshirish, unga taʼsir qiluvchi omillarni tahlil qilish zaruratini tugʻdiradi.

“Klaster” tushunchasi dastlab matematika va tabiiy fanlarda qoʻllanilgan boʻlib, ingliz tilidagi “cluster” soʻzidan olingan va “toʻplam”, “guruh” maʼnolarini bildiradi. Iqtisodiyot fanida bu atama 1970-yillarda shved iqtisodchilari K. Fredriksson va L. Lindmark tomonidan maʼlum hududda korxonalarning birlashishini ifodalash uchun qoʻllanilgan. Keyinchalik, XX asrning 80-yillarida M. Porter “klaster” tushunchasini iqtisodiy kategoriya darajasiga koʻtargan va uni muayyan sohada faoliyat yurituvchi, geografik jihatdan oʻzaro bogʻliq korxonalar va institutlar majmui sifatida taʼriflagan [10]. Bizningcha, aynan shu yondashuv turizm sohasidagi klasterlashish jarayonini tushunish uchun metodologik asos boʻlib xizmat qiladi.

Turizm klasterini aholi bandligini taʼminlovchi tizim sifatida qarash mumkin, unda bir-biri bilan raqobatlashuvchi va shu bilan birga hamkorlik qiluvchi turizm korxonalari umumiy iqtisodiy manfaat asosida birlashadi [11]. Klasterning shakllanishi maʼlum vaqt talab etadigan murakkab jarayon boʻlib, hududning tabiiy-geografik imkoniyatlari, mavjud xizmat koʻrsatish tashkilotlari va ularning oʻzaro hamkorligiga bogʻliq [12]. Shu nuqtai nazardan, klaster nafaqat iqtisodiy birlashma, balki turizm xizmatlari sifatini nazorat qiluvchi va hududni rivojlantirish vositasi sifatida ham namoyon boʻladi.

Klasterlash darajalari: maqsad umumiy ishlanmalarni amalga oshirish boʻlgan mintaqaviy rivojlanish tashkiloti maqsadlari uchun sheriklikka asoslangan mustaqil boshqaruvga ega kollektor.

Oʻzbekiston Respublikasining “Turizm toʻgʻrisida”gi Qonunida: “Kompleks turistik xizmatlar hamda turistning va ekskursantning ehtiyojlarini qanoatlantirish uchun zarur boʻlgan boshqa qoʻshimcha xizmatlar koʻrsatuvchi mustaqil tashkilotlar hamda yakka tartibdagi tadbirkorlar majmui turistik klasterdir. Turistik klasterlar kompleks turistik xizmatlar koʻrsatish, turistik faoliyatning raqobatbardoshligi va sifatini oshirish maqsadida turistik mahsulotni shakllantiradi, targʻib etadi va realizatsiya qiladi” [13], deb keltirilgan.

Samarqand viloyatida aholi bandligini taʼminlashda turizm maskanlari faoliyatini oʻrganishlarimiz natijasida aynan turizm sohasi islohotlarga, oʻzgarishlarga muhtoj ekanligini aniqladik.

Hozirgi kunda turizm maskanlari va mahalliy hokimiyat hamda tashkilotlar oʻrtasidagi oʻzaro bogʻlanishlar boshqaruv tizimida oʻzaro aralashuv juda ham yuqori. Har bir tashkilot yoki mahalliy hokimiyat organlari turizm maskanlari faoliyatiga aralashadi va nazoratni amalga oshirishini cheklashga yordam beradi (2-rasm).

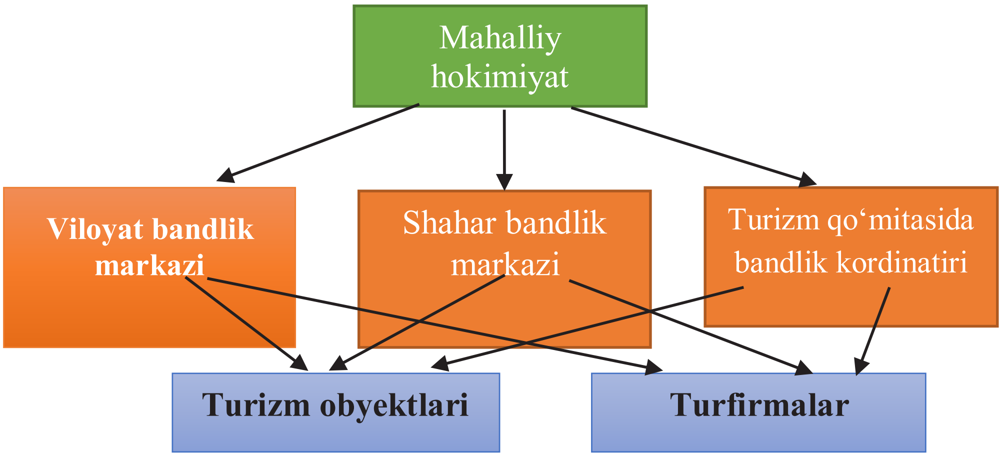

2-rasm. Turizm obyektlarida aholi bandligini boshqaruv shakli

Klaster joriy qilish rejalashtirish, ishlab chiqish, innovatsiyalar, tadqiqot, klaster marketingi, aloqa, monitoring, treninglar, vakillik, sifat standartlari kabi klaster vazifalarini bajaradi. Quyidagi rasmda turizm klasterlari tarkibida aholi bandligi faoliyat yuritilishi lozim bo‘lgan faoliyat turlari, tashkilotlar ifodalangan (3-rasm).

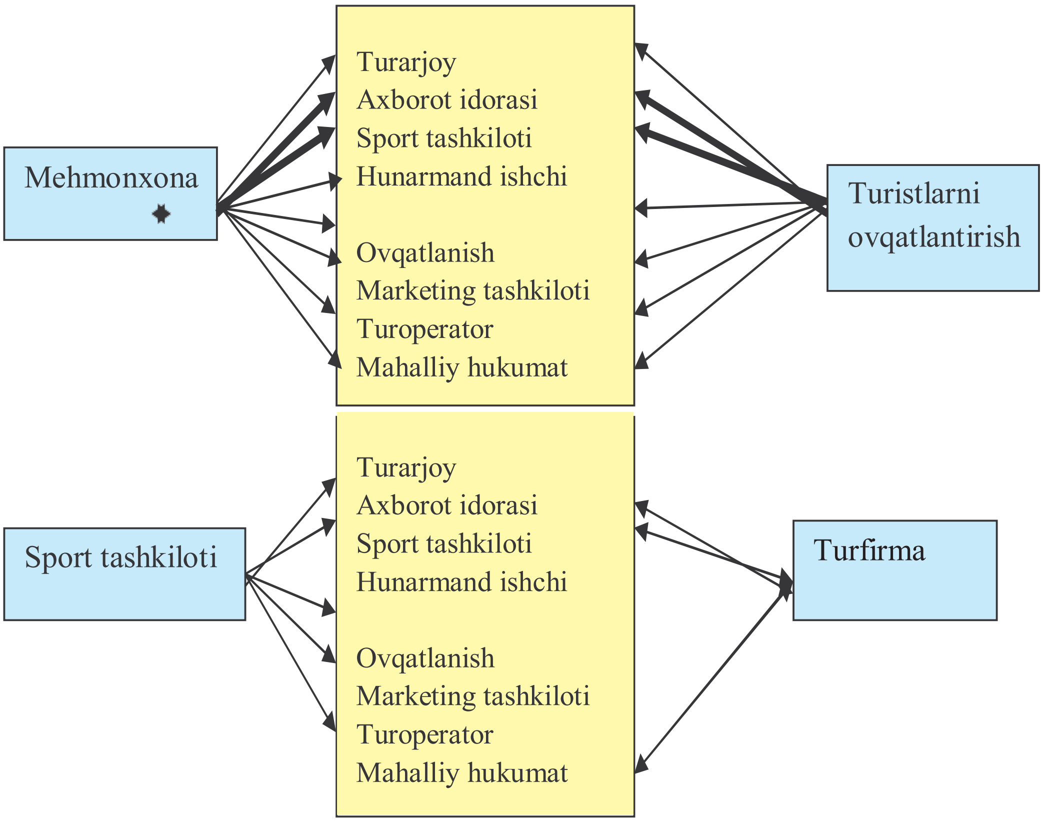

3-rasm. Turizm klasterida aholi bandligi bo‘yicha xizmat ko‘rsatish turlari.

Belgilangan tashkilot bilan hamkorlik qilish.

Javob beruvchi tashkilotlarning 50 % dan ortig‘i belgilangan tashkilot bilan hamkorlik qiladi.

Tadqiqotlarimiz natijasida aholi bandligini ta’minlovchi turizm klasterlari va hokimiyat boshqaruvi o‘rtasidagi aloqani quyidagicha amalga oshirishni taklif etmoqdamiz. Biz taklif qilayotgan turizm klasterlarida yuqoridagi 3 ta tashkilot a’zo sifatida qo‘shiladi va o‘z-o‘zidan nazoratni emas, faoliyatning o‘zida ishtirok etadi (4-rasm).

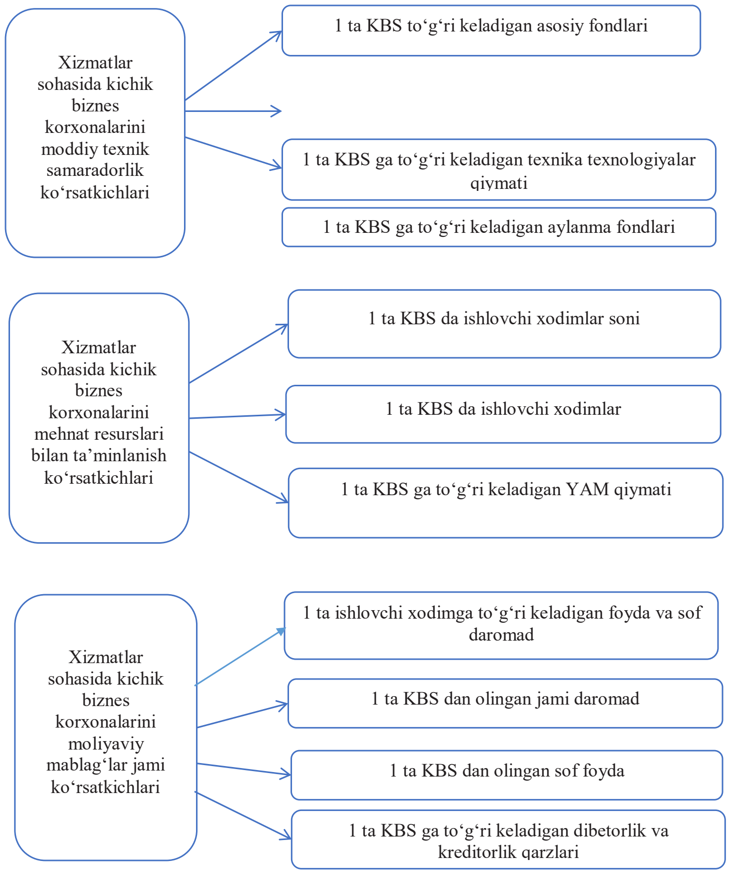

4-rasm. Aholi bandligini ta’minlovchi turizm klasterlarini tarkibiy tuzilishi

4-rasmdan ko‘rishingiz mumkinki, klaster bilan aholi bandligi, mahalliy hokimiyat va respublika turizm maskanlarini boshqarish tizimi o‘rtasida o‘zaro aloqalar to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘rnatiladi. Bu esa aholi bandligini ta’minlashda klasterlarning ishlash tizimini va boshqarish tizimini osonlashtiradi.

Shundan kelib chiqqan holda, aholi bandligini ta’minlashda turizm obyektlarimizda quyidagi tizimning joriy qilinishini taklif etamiz.

Bu tizim hozirda ishsiz va ish qidirib yurgan fuqarolarni turli yo‘nalishlarda aholi bandligini ta’minlash orqali faoliyat yuritayotgan tadbirkorlar uchun zarur mutaxassislarni qidirib topish va aholi bandligini oshirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, hozirda yuqorida tahlil qilganimizdek, turistlar sonining kamligi, ular uchun infratuzilmaning yaratib berilmaganligi va turistlarning mavsumiy tashrifi, zarur ma’lumotlar haqida chet el turistlari emas, hattoki mahalliy aholining bexabarligi kabi holatlarni bartaraf etishga, yo‘qolib borayotgan tarixiy, qishloq, ziyorat va ekologik obyektlarni saqlab qolish uchun mablag‘ bilan ta’minlash ishlarini amalga oshirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Shunday qilib, aholi bandligini ta’minlovchi turizm klasterlarining tarkibiy tuzilishi va amaliy xususiyatlarini o‘rganish asosida ilmiy ishimiz uchun turizm klasterini boshqarishning asosiy oqimini ishlab chiqdik. Bu klasterni tashkil etish va operatsion tizimini shakllantirish uchun asos bo‘ldi. Hal qiluvchi amaliy tajribalar quyidagilardan iborat:

Oxirgi yillar amaliyoti shuni ko‘rsatadiki, a’zolar ishsizlarni ishga jalb etish qoidalari bilan tanishishi lozim. Hamkorlikning muvaffaqiyatli bo‘lishi a’zolarning ishonchini oshiradi.

A’zolar uyushma nizomida nazarda tutilgan talablarni bajaradilar. A’zolar uyushma tomonidan ko‘rsatilayotgan xizmatlarni baholash imkoniga ega bo‘ladilar.

Tashrif buyuruvchilarni jalb qilishga yordam beruvchi marketing xarajatlarini to‘lash tadbirkorlar va uyushma uchun ham muammo hisoblanadi. Chunki a’zolarning qoniqish darajasi har xil.

Uyushma shakli klasterni boshqarish uchun mos. Ovoz berish tartibini ustavga kiritish lozim. Ovozlarning to‘g‘ri taqsimlanishi va qarorlarning to‘g‘ri qabul qilinishi klaster muvaffaqiyatining asosiy omillaridan biridir.

Aholi bandligini ta'minlovchi turizm klasteri mintaqada yagona bo'lgan, aholi bandligini ta'minlovchi turistik manzilga aylanishi mumkin, bu hududda ishsizlik va kambag'allik borasida tadqiqotlar olib boriladi, dasturlar tashkil qilinadi, umumiy ilovalar o'rganiladi va hududning marketing faoliyati boshqariladi.

Aholi bandligini ta'minlovchi turizm klasterlari sharoitida turizm hududlari uchun zarur malakali mutaxassislarni ish bilan ta'minlash va ishsizlik muammosini professional talqin qilish, turizmni ongli ravishda boshqarish va tashkil etish uchun mahalliy va gorizontal kooperativ sheriklik yetarli emas. Ushbu klaster sanoat sektorining monopoliyadan holi va qo'shma korxonalarini, maxsus va davlat tomonidan subsidiyalar ajratiladigan tarmoqlarni (qishloq, ziyorat, tabiatni muhofaza qilish turizmi), moliyaviy tashkilotlarni, ta'minotchilarni va shart-sharoitlar yaratib beruvchi xizmat ko'rsatish yo'nalishi tashkilotlarini (ta'lim, kadrlar tayyorlash, tadqiqot), tadbirkorlik birlashmalarini va uning innovatsion hamkorlik tizimini (palatalar, klublar) aholi bandligini ta'minlash maqsadida birlashtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Портер М. Конкуренция / пер. с англ. под ред. Я. В. Заблоцкого. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2002. – 496 с. – С. 207.
2. Портер М. Конкуренция / пер. с англ. под ред. Я. В. Заблоцкого. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2002. – 496 с.
3. Портер М. Конкуренция / пер. с англ. под ред. Я. В. Заблоцкого. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2002. – 496 с.
4. Гришин С. Ю. Управление региональными туристскими кластерами / С. Ю. Гришин. – СПб.: СПбГЭУ, 2016. – 209 с.
5. https://www.knoema.ru xalqaro statistik rasmiy veb-sayti ma'lumotlari (murojaat qilingan sana: 23.12.2022-yil, soat 23:05).
6. https://www.knoema.ru xalqaro statistik rasmiy veb-sayti ma'lumotlari (murojaat qilingan sana: 23.12.2022-yil, soat 23:05).
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari.
8. Ким Т. В., Хашимов П. З. Роль сферы туризма в обеспечении занятости населения // Иқтисодиётнинг реал сектори / Реальный сектор экономики. – 2017.
9. Porter M. Clusters and the New Economics of Competition // Harvard Business Review. – 1998. Available at: http://hbr.org/product/clusters-and-the-new-economics-of-competition/an/98609-PDF-ENG
10. https://tourlib.net/statti_tourism/bochkareva.htm
11. Porter M. Clusters and the New Economics of Competition // Harvard Business Review. – 1998. Available at: http://hbr.org/product/clusters-and-the-new-economics-of-competition/an/98609-PDF-ENG
12. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 18-iyuldagi "Turizm to'g'risida"gi O'RQ-549-son Qonuni. https://lex.uz/docs/-4428097?ONDATE=14.05.2024

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 7/1

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz